

retS, *TempH*, 558). I notem sobretot que ja en el S. XIV llegim *plapa* per a «mancha, señal, cicatriz» en la versió cat. de *Medic. Part.* d'Ibn Wáfid, p. 193. A Gascunya: landès *plapat* «taché», *plapè* «clapier» (Métivier, *Agric. des Landes*, 737), gascó NE. *plapè* «tas de pierres» (Noulens, *La Flaiito Gascouno*).

Plaqué, plaquejar, plaqueta, V. *placa Plasent, plausible*, V. *plaire Plasma, plasmar* etc., V. *plàstic Pla-sòl*, V. *saplà (PLA)*

PLASTIC, pres del gr. *πλαστικός* 'que serveix per modelar', '(art) plàstic', derivat de *πλάσσω* 'jo modelo, pastó'. □ 1.ª doc.: 1868, *SLitCosta*.

«Volia morir com un valent, i comprenia que l'esperança fa covards els homes; per això es redreçava en la revolta de la seva virilitat --- Era un home *plàstic* en tot: en la paraula, en el gest, en el pensament: amb els braços, amb la cara i amb tot el cos estergia l'acció que volia explicar, i el seu cervell pensava a cops d'imatges; --- encara em sembla veure'l gambar per la cella, amunt i avall --- parant-se de tant en tant, per obrir els braços amb gest tràgic, com si volgués pendre d'un braçat, i ensorrar-les en l'ombra, les il·lusions d'esperança», Coromines (*Presons Imag.* XIII, O. C., 889a33).

Substantivat 'matèria plàstica' és mot recent (c. 1950): un *plat de plàstic*, una *paperina de plàstic*: alguns diuen malament una *bossa de p.*, calcant la denominació castellana, amb sofisticat irreflexiu argument: no hi havia cap raó per canviar el mot perquè la cosa ja no sigui de paper, com no es va deixar de dir *carretera* quan s'aboliren les carretes, ni *esborrar* quan ja no es féu amb borra sinó amb goma, o *llapis* quan ja no es ferén de pedra, o *paper* perquè ja no es feia de papyrus.

DERIV.: *Plàstica* [1868], abreujament de *art plàstica. Plasticitat* [1911, Vogel], *Plastina*.

Plasma [1905, Bulbena], gr. *πλάσμα* 'cosa afaïçonada, modelada, de pasta'. *Plasmar* [id.], del ll. tardà i b. ll. *plasmare* 'afaïçonar, fènyer', ja en la *Vulgata* i en Dante (*De Vulgari Eloq.* I, § 4, 3); *plasmable*; *plasmació*; *plasmador. Plasmàtic*; *plasmodi. Replasmar. Plastificar*; *plastificació*.

Cataplasma [DTO. 1647], gr. *κατάπλασμα* 'emplastre' (no s'usava encara en el S. XVI, com es dedueix del fet que en OPou, *ThPu.*, 239, no figura més que com a mot llatí, traduït per *emplastre*); *cataplasmar. Metaplasme* [Lab. 1840], gr. *μεταπλάσμος* 'transformació'; *metaplàstic. Citoplasma. Protoplasma*. De la mateixa família *EMPLASTRE*.

Plastró [DFa.], pres del fr. *plastron* [1492], pròpiament 'peça de l'armadura que protegia el davant del pit', calcet de l'it. *piastrone*, augmentatiu de *piastra* 'làmina de metall', esp. la que protegia el dors del cavaller, mot de la mateixa família que *emplastre* i que *plàstic*; una *plastre de plom* en un doc. cat. de 1331 (Capmany, *Mem.* II, 412). Variant *palestró* 'buata repuntada que es posa en els davants del gec' (*AlcM*).

D'EMPLASTRE hem tractat en article a part. Com

a testimoni de la forma vulgar *emplasta*, citem ací la dita proverbial mall. «un diner de màl y cinc sous de *emplàsta*» (que el DFgra. parafraseja amb les dites cast. «poco mal y bien quejado»; «a picada de mosca pierna en sábana») i «picóme una araña y atéme una sábana», p. 613b).

PLAT, substantivació de l'adjectiu arcaic *plat, plata*, 'planer, aplatat', conservat només en llengua d'oc i francès, el qual prové del ll. vg. *PLATTUS id., i aquest, del gr. *πλατύς* 'ample', 'pla, planer'. □ 1.ª doc.: 1410.

«Un *plat d'estany*» amb aquesta data en un dels inventaris de castells catalans publicats per Ramon d'Alós (*EUC* 1910). El *DAG* en recull una pila de testimonis en inventaris del S. XV, a partir de 1423: «dos *plats* d'argent: pesen un marc e sis unses» en un inventari de Vic: testimonis que ens documenten amplemment sobre la mena de plats usats en aquell temps. *Plat*: patina, lanx, discus; *plat gran*: gabata, catinus ---; *plat de ayguamans* o bacina: malluvium, trulleum», Busa-N. 1507. «VAXELLA DE LA CUYNA: *plats* grans y fondos --- *plats* plans --- *plats* comuns --- *plats* chics: patela; *plat fondo* per potatge ---; *plat* ab viandes: ferculum; fregar los *plats*: defricare discos», Onofre Pou (*ThPu.*). En el *DAG*, i l'*AlcM* es trobaran encara moltes dades sobre menes i noms de plats actuals, p. ex. *plat girador* 'plat petit i ordinari' localitzat a Vic (que també havia afegit, sense definir-lo, Fontserè en el seu *DOrt.*). *Plat de la balança* que ja s'usava c. 1500 («lanx», Busa-N.) és avui encara l'expressió usual d'aquesta cosa fins al cim dels Pirineus (Tor de Vall Ferrera, 1932); fins allà arriba també el mot en el sentit de la peça de cuina o per menjar: un *plà trenkay* = un *padellasso* a Benasc (1965).¹

Literàriament els primers testimonis són els del *Tirant*: de JoMartorell per al bací de rentar les mans: «lo dinar fon prest --- e com tots foren asseguts, portaren la aygu' a mans al rey; --- e venint al lavar de la Infanta, --- Phelip --- donà del genoll en terra e volgué tenir-li lo *plat*, emperò ella jamés se volgué lavar fins que los dos se lavaren ensem» (Ag. I, 304); per al de menjar, prop de la fi de l'obra, segurament part de M. J. de Galba: «menjaren tots cinc: lo emperador e la emperadriu, la Princesa e Tirant, e la reyna de Feç, e cascú en son *plat*, e ab son trinchant davant cascú» (IV, 290, cap. 433).

L'adjectiu *plat, plata*, 'aplatat, pla, planer', del qual aquest nom és substantivació, no sembla estar documentat directament en textos catalans, per bé que la seva existència es dedueix també de la de *plata*, que particularment en el sentit de 'làmina d'argent' i 'argent' ja trobem en català en el S. XII i fins potser el X; així com en el de 'làmina aquosa' Muntaner (infra). En canvi és mot pertanyent al francès de tots temps, igual que a l'it. *piatto* [origens literaris], l'oc. *plat* adj. des de c. 1200 (Raimbaut d'Aurenga); *plat* subst. en francès des del S. XIV (on vol dir 'plata'), en oc. a la fi del mateix segle (Registre de St. Flour, 1376-1405) i sovint des de princ. del XV (Rayn. IV, 558; PSW VI,